

MESTYÁN ÁDÁM

Évszakok harisnyakötőben

■ A NÉGY ÉVSZAK ■

Horváth Csaba nehéz feladatot választott, amikor a zenetörténet talán legpopulárisabbá, legközhelyesebbé koptatott darabjára készített koreográfiát. És nem oldja meg rosszul a feladatot. A Közép-Európa Táncszínház (a továbbiakban: KET) új produkciója szétfeszíti a kanonikus értelmezés kliséit. Tánc és zene egysége meglepően finom. A narratív elemek szintje azonban elrontja a remek ötleteket. A már-már amatőr gesztusok halmaza az előadás kísérőszövegéből eredeztethető. A bukás szakadéka felett „táncolnak” az alkotók, de nem zuhannak bele, hála a koreográfus vad és fékezhetetlen eredetiségének.

„Az évszakok felfedezése, egymáshoz viszonyított különbözőségük hiteles tapasztalata csak egy olyan ember érzékenységében történhetett, aki képes volt egyben látni saját lelkének alakváltozatait és a természet körforgásában rejlő lázas mozgásokat.” Így kezdődik az anonim kísérőszöveg. Azt hiszem, a műalkotásokon nagyon ritkán lehet és érdemes

Katona Gábor, Vida Gábor, Bora Gábor és Fodor Katalin

számon kérni a szerzői intenciót. Jelen esetben pedig jobb, ha meg sem kíséreljük. A szöveget azért idéztem, hogy kimutassam: az alkotás épp azon részletei frenetikusak, amelyekben *nem* érvényesül ezen előzetes (filozófiai?) koncepció. Éppen azok a mozdulatsorok és azok a képek mondanak valamit az emberről, amelyek nem akarják a teóriát mindenáron a szájunkba rágni. Akkor történik csoda, amikor a koreográfusban és a táncosokban bűvó természeti vadság előbukkan. Horváth Csaba ugyanakkor nemcsak ösztönből építi fel alkotását, hanem jól átgondolt ötletekkel is megtűzdeli.

A legnagyobb veszély a zene, Vivaldi örök slágere. Kétféle módon is veszélyes: A négy évszak kedvelt balett-téma, ennélfogva a klasszikus megoldások sematikus, könnyen járható útját kínálja. A másik fenyegetés pedig maga a kompozíció. Erős, karizmatikus dallamok, pazar ritmusváltások és képekbe kíváncszó melódiák jellemzik. Nagyon vizuális, pontosabban, vizualizálható zenéről van szó. A KET táncelőadása egyik csapdába sem esik bele. Ehhez a legnagyobb segítségére az az ötlet van, melynek révén az alkotók mind a hagyománnyal, mind a zene hatalmával szembe tudnak szállni. Csak részleteket használnak fel a zenéből, és talán épp annyi csöndet hagynak, mint amennyi a hangzó anyag. (Többek között a pontos arány megállapításához szerettem volna videón kielemezni az előadást, de ezt sajnos nem tették lehetővé számomra.) A lényeg az, hogy a zenének csak bizonyos részleteit halljuk, és ami elhangzik, az is a tánc szolgálatában áll. Így sikerül *megszelídíteni* a hangokat.

A kezdőképben négy unott nő áll a színpad szélén, a rendezői balon pedig egy alvó férfit látunk. A hölgyek harisnyakötőt viselnek (nem értem igazán, hogy a KET jelmeztervezőjét, Benedek Marit miféle bensőséges kapcsolat fűzi a harisnyakötőkhöz, minthogy több előadásukban [például: *Orfeusz*, *Mandarin*] is feltűnnek ezek az intim ruhadarabok). Neglizsájuk színe négyféle. Talán nem nehéz észrevenni a cseppet sem szelíd célzást: ők személyesítik meg a négy évszakot, az alvó férfiban pedig magát az Embert fedezhetjük fel, aki „képes volt egyben látni saját lelkének alakváltozatait” stb. A kezdőjelenet elcsépelet, olykor humoros. A négy évszak ugyanis cseppet sem szelíd rúgásokkal ébreszti fel az Embert. E rúgások Horváth Csabától már megszokott módon egyre erősödnek, intenzitásuk nyílt agresszióba megy át. Szelidség és könyörtelenség között itt is rövid az út. Az alvó lény végül feláll, és táncolni kezd. A kísérőszövegben beharangozott *hazatalalás*-motívum öneszmélés-ként jelenik meg. Talán az öntudatra ébredés értelmezhető hazatérés-ként. A hazatérés egy keresztény motí-

vum ugyan (amelyet már rengetegen felhasználáltak, elég csak Pilinszky verseit említeni, amelyeket szólóelőadása, a *Nagyvárosi ikonok* kapcsán a koreográfus is biztosan ismer), mégis lehet amellett érvelni, hogy miképpen férne bele a természeti alapokon álló koncepcióba. Én nem érvelnék így. Számomra alvás és ébredés elcsépeelt metaforája nem az elcsatangolt fiút (Fiút) jelképezi, és e meggyőződésemet fenntartom az előadás egészére nézvést is.

A *négy évszak* című előadás – mint Horváth legtöbb koreográfiája – a férfi-nő viszony torz tükré. A férfiak általában szenvednek, a nők pedig ütnek. A „*Héja-nász az avaron*” szimbolikája határozza meg a mozgulatsorok célját. Ebben az alkotásban is határozottan felismerhető egyfajta mazochizmus. Érdeemes volna megvizsgálni, hogy a nemek miképpen értelmezhetőek a Horváth Csaba nevével fémjelzett művekben. Jelen esetben négy férfi és négy nő jelenik meg különböző párosításokban. Az évszakok nőneműek, mi több, a ruházatuk szerint kurtizánok. De a férfiakat nem csábítják (el), hanem inkább szabályozzák. A nők a főszereplők. A természet mint női princípium ősrégi toposz, Gaia és a Földanya mítosza közismert. Az évszakok táncosnőkként való megjelenése erre a hagyományra épül. Érdeemes volna eljátszani a gondolattal, hogy mi történne, ha fordítva alakulna a dolog, azaz ha férfiak személysítenék meg a természeti erőket (már amennyiben az évszakok egyáltalán a természethez tartoznak, lásd alább), és egy hölgy játszaná az „öntudatra ébredő” Embert. Ebben a konstrukcióban ugyanis a természet feminin uralma a Férfi felett valósul meg.

A darab interpretációja során tehát lehetetlen nem észrevenni, hogy a Tudat-Természet oppozíció a Férfi-Nő ellentétpárba (?) csúszik át. Ezzel még egy gikszerre fény derül, nevezetesen arra, hogy az „évszak” mesterséges fogalom (mint minden fogalom, amely emberi megfigyelésen alapul), és jelen esetben természeti adottságnak számít. Ezért a Vivaldi-zenére táncoló párok, a szerzői intencióval éppen ellentétesen, nem két különböző fél közötti megbékélést jelenítenek meg (avagy egyetlen tudat külső reflexióból származó benső nyelvre találásának folyamatát), hanem a természeti fenségesség apoteózisát. A KET előadásaira sokszor érdemes a *rituális* fogalmat alkalmazni. A *négy évszak* csak látszólag engedné ezt meg. Az évszakokhoz ugyan rítusok, áldozatok és ruhaváltások tartoznak, itt azonban ilyesmi nem történik. A klasszikus zene és a csönd váltakozására éterien stilizált táncot lejtene. Ezért a természeti fenség absztrakt mozgásként jelenik meg, vagyis nem rítusként, hanem reflektált műalkotásként kínálja magát.

Alakzatok és konstellációk váltakoznak. A táncosok együttállásai dinamikával töltik

meg a teret. Azonban kevés az igazán robbanékony pillanat. Egyet mindenképpen érdemes kiemelni közülük, mert benne zene, tánc és ötlet csodás egységet alkot. Horváth Csabának egyedülálló képessége van arra, hogy a feltörő vadságot valami acélos fegyellemmel ötvözze. Ez történik egy hosszabb csendes rész után, amikor hárman maradnak a színpadon. Teljes testükkel szembefordulnak a nézőkkel, majd megszólal a zene, ha jól emlékszem, valamelyik gyors szakasza, talán a Nyár utolsó tétele. A zene önmagában is teret hordoz. A csöndből hirtelen kirobbanó hangokra a mozgás reagál. A három táncos mintha felfeküdne a zenére, mintha egészen elképesztő energiával szellet kavarnának a színpadon. Félhomályban mozognak, de mozdulataikkal mintha fényt teremtenének. A koreográfiának ez a pontja egészen ünnepi, vad, mégis fegyvelmezett. Biztosan sokan nem értenek egyet ezzel a kijelentéssel, mégis megkockáztatom: a magyar absztrakt tánc egyik ünnepi pillanatát láthatjuk. Hála istennek, a tehetség olykor ledobja magáról a felesleges narratív elemeket.

Blaskó Borbála, Katona Gábor, Bora Gábor, Vida Gábor és Fejes Kitty

Több ilyen ünnepi pillanat nincs a darabban, amely ügyes mestermunka. A KET táncosai se produkálnak semmi kiemelkedőt, ám megbízható, egyenletes színvonalú teljesítményt nyújtanak. Az előadás fő erénye, hogy nem sétál bele a tematika és a zene állította csapdába. Hibája, hogy keverednek benne az absztrakt és a történetmondó panelek. Ebből persze születhetne érdekes kevercs, ha a történet nem lenne bugyuta, zavaróan amatőr és szájbarágós. Amikor az absztrakt tánc előtör, amikor a koreográfus táncot készít, és nem akar a lábemelésekkel filozofálni, azok a pillanatok ragyogóak, egy szekvencia pedig egyenesen pazar. Az évszakok váltakozása némiképpen érintetlenül hagyja az előadást: nem mocorog benne a tavasz izgatottsága, a nyár tüze se perzseli. A tél zimanakója sem jegesíti, csak az ősz lomhasága szunnyad benne. Úgy látszik, a harisnyakötők és a narratívák ezúttal is győznek a pusztá test felett.

KÖZÉP-EURÓPA TÁNCSZÍNHÁZ: A NÉGY ÉVSZAK (Nemzeti Táncszínház)

JELMEZ: Benedek Mari. FÉNY: Pallagi Mihály. ZENE: Vivaldi. KOREOGRÁFUS-RENDEZŐ: Horváth Csaba.

SZEREPLŐK: Blaskó Borbála, Fejes Kitty, Fodor Katalin, Szent-Iványi Kinga, Bora Gábor, Fosztó András, Katona Gábor, Vida Gábor.